

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертацію Вотінової Дар'ї Олексіївни
«Жанрово-стилістичні та культурологічні особливості
перекладу романів-антиутопій»,

подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за
спеціальністю 10.02.16 – перекладознавство

Дисертацію Вотінової Д. О. присвячено вивченню жанрово-стилістичних та культурологічних особливостей романів-антиутопій в англо-українському перекладі. Актуальність обраної теми, яка полягає в потребі реалізації пріоритетного в сучасному перекладознавстві комплексного міждисциплінарного підходу до визначення жанрово-стилістичних та культурологічних особливостей антиутопії з урахуванням її літературознавчих, лінгвістичних та перекладознавчих аспектів, не викликає сумнівів, оскільки в розмаїтті теорій перекладу сьогодення це питання досі залишається далеким від однозначного вирішення.

Дослідження ґрунтується на наукових засадах поліпарадигмальності та антропоцентризму, що сприяють вирішенню проблеми реалізації жанрово-стилістичного та культурологічного потенціалу художнього тексту в іншомовному та іншокультурному вимірі. Об'єкт дослідження – жанрово-стилістичні та культурологічні особливості роману-антиутопії, що формують його жанрові кордони, а предмет – способи, прийоми, трансформації й стратегії перекладацького відтворення жанрово-стилістичних домінант в англо-українському перекладі з урахуванням провідних принципів культурологічного аналізу. За мету дисертації авторка визначає встановлення жанрово-стилістичних та культурологічних особливостей романів-антиутопій та специфіки їх відтворення в англо-українському перекладі.

Об'єктивність висновків, яких дійшла авторка, та переконливість її міркувань забезпечені достатньою вибіркою досліджуваного матеріалу, що складається з корпусу оригінальних та перекладних текстів романів-антиутопій XX–XXI століть загальним обсягом 198 друк. арк.

Комплекс методів дослідження охоплює досить широкий арсенал інструментів порівняльного, контекстуального, семантичного, лінгвостилістичного та функціонально-комунікативного аналізу поряд із асоціативним мапуванням та класифікацією разом із елементами математичного порядку – методом кількісних підрахунків, який уможливив з'ясування питомої ваги конкретних лексичних та граматичних трансформацій і стратегій під час відтворення оригінальних творів українською мовою.

Наукову новизну дисертації визначає перше впровадження комплексної моделі вивчення жанрово-стилістичної специфіки перекладу роману-антиутопії з урахуванням комплексу культурологічних чинників, що чинять вплив і на створення художнього тексту, і на його інтерпретацію перекладачем; уточнення жанрової й мовностилістичної специфіки романів-антиутопій на основі методу асоціативного мапування.

Теоретична значущість дослідження полягає в обґрунтуванні підходу до перекладознавчого аналізу жанрово-стилістичних та культурологічних особливостей романів-антиутопій. Основні положення роботи роблять унесок до загальної теорії та теорії художнього перекладу, культурологічної теорії перекладу. Праця має практичну вагу, позаяк напрацювання авторки дають змогу використовувати ці результати не лише під час проведення лекційних занять із курсів перекладознавчого профілю, а й упроваджувати прикладні навички вишколу майбутніх перекладачів у закладах вищої освіти, що надзвичайно є важливим питанням сьогодення.

У першому розділі дисертантка рефлексує про місце художнього перекладу в історії людства від доби виникнення перекладу як виду людської діяльності до появи писемності й зародження перекладознавства як науки. Розмежовує поняття утопії та антиутопії, шукає точки дотику антиутопії, наукової фантастики та фентезі в історико-філософському, семіотичному вимірах; проливає світло на ідеологічні перешкоди на різних відтинках історії, які ставали на заваді розвитку українського художнього перекладу, розмірковує про вплив ідеологічного чинника на переклад романів-антиутопій українською мовою. Докладно зупиняється на аналізі антиутопії

з перекладознавчої позиції, уточненні його походження та визначення, встановлення його жанрових меж та стилістичних домінант.

Спираючися на лінгвохудожню модель О. В. Ребрія (2012), в яку інтегрується вивчення жанрової домінанти антиутопії, жанрово-стилістичними домінантами у перекладі, як визначає авторка, слугують лексико-стилістичні засоби, спрямовані на вербалізацію жанрових та художніх особливостей оригіналу (с. 76). Серед таких засобів – квазіреалії, квазіфразеологізми, квазіоніми, опис інтерлінгвальної поведінки яких закладає підвалини для побудови подальшого розгортання дослідження.

У другому розділі роботи «Методологічні аспекти перекладознавчого дослідження жанру антиутопії» введено коло питань, що утворюють методологічну основу дослідження, визначаючи її структурно-композиційні параметри та доцільність використання тих чи тих методів емпіричного аналізу фактичного матеріалу із залученням психологічного інструмента асоціативного мапування, який вдало забезпечує об'єктивність під час подальшого аналізу вмісту категорійних блоків мапи досліджуваних творів.

Один із центральних моментів цього розділу рецензованої праці – обговорення питання множинності перекладів у річищі «ретрансляційної гіпотези» А. Бермана, яке авторка намагається згадати спершу побіжно (у розділі 2), підкреслюючи використання цього феномену суто задля ідентифікації й подальшого аналізу жанрової специфіки антиутопічного роману та його перекладацьких домінант. Проте ідея доведення валідності цієї гіпотези на власному ілюстративному матеріалі видалася настільки спокусливою, що авторка досить розлого у розділі 3 (на 16 сторінках) таки висновує реальність тяжіння пізніших перекладів до полюсу автора першотвору за шкалою одомашнення–очуження. Такий інтуїтивний хід, на наш погляд, дав змогу вдало систематизувати результати аналізу жанрово-стилістичних рис антиутопії.

Тут спадає на думку розуміння множинності перекладів у контексті семіотичної концепції Ю. Лотмана (2004), який тлумачив множинність як наслідок взаємодії двох кодів відправника й одержувача. У художньому перекладі асиметрична спрямованість, постійна потреба вибору роблять переклад актом породження нової

інформації, реалізуючи творчу функцію і мови і тексту. Отже розмірковування про часово-просторові жанрові ознаки антиутопії, зокрема тенденцію до простороподібності, циклічності часу, його «зупинок», недовільно наштовхують читача на природність асиметрії в інтерпретації текстів перекладачами як семіотичними особистостями замість точної відповідності всередині «розумних світів», за термінами Ю. Лотмана. Тому можна лише вітати спробу дисертантки звернутися до побудови асоціативної схеми цих творів, точніше їхнього мапування. «Механізм асоціативного мапування, як пише авторка, ґрунтується передусім на асоціативному типі мислення» (с. 132), тобто нелінійності сприйняття. Водночас, асоціативне мапування у поточній версії доповнений, вочевидь, елементами контент-аналізу, зокрема через наявність у ньому традиційних для цього методу тематичних категорій, імпліцитної опозиції «свій–чужий», тт. «влада–суспільство» та їх мовних репрезентантів.

Третій розділ роботи «Відтворення жанрово-стилістичних домінант антиутопії в англо-українських перекладах» містить аналіз стратегій та способів іншомовної репрезентації жанрово-стилістичних домінант художніх творів у жанрі антиутопії. Серед них: (квазі)реалії, (квазі)фразеологізми та (квазі)оніми, а також стилістичні засоби й прийоми, серед яких авторка виокремлює аллюзію, алегорію, метафору, стилістичні повтори.

Позитивним у праці є використання джерел літератури останніх років. Поряд із беззаперечними перевагами праці слід згадати про деякі її недоліки:

1. На наш погляд, перший розділ дисертації доволі переобтяжений, доцільно було б його зменшити, перенісши до другого розділу підрозділ 1.2, який туди органічно вписується, позаяк скеровує аналіз у ракурс перекладу.

2. Варто було б авторці розмежувати досить різнопланові перекладацькі психолінгвальні одиниці – *трансформації* як логічні операції, та *стратегії*, наприклад, доместикації–одомашнення й форенізації–очуження. Бо вони є проявами реалізації двох сучасних підходів – субститутивно-трансформаційного та діяльнісно-інтерпретативного, в розумінні І. С. Шевченко (2003). Говорячи про трансформації, варто здійснити їхній розподіл на лексичні, граматичні й стилістичні

під час аналізу. Щодо стратегій, по-перше, потрібно було б дати на початку роботи їхнє визначення, а по-друге, уникнути термінологічної неузгодженості, послуговуючися, наприклад, ярликами «одомашнення та очуження» або ж «доместикація та форенізація», хоча ми схилиємося до першої пари, питомої для української. Окрім цього, такий вибір не призведе до когнітивної розгубленості читача, коли в одному абзаці, приміром, трапилися обидві пари назв.

3. Відчувається дефіцит статистичних узагальнень у вигляді таблиць, а також візуальної інформації в тексті, особливо в останньому розділі, де на основі діаграм можна було б зобразити питому вагу тієї чи тієї трансформації або прийому, якими послуговувалися перекладачі під час інтерпретації творів. Уведення графічних елементів сприяло б кращому орієнтуванню в просторі тексту, подібно до того, як авторка запропонувала методику асоціативного мапування, що активізувало візуальний канал сприйняття читачем положень дисертації. Статистичні дані інколи несподівано з'являються у висновках до розділу, але їх трохи бракує у внутрішньому просторі роботи.

Подекуди траплялися доволі невдалі зі стилістичного погляду сполуки: «радянських маркерів мовного характеру» (с. 112), «дещо доместикуючи одиницю» (с. 149), «ірреальної дійсності» (с. 36), русизми «в ході» (с. 212), «прослідковується», «зустрічається», «у якості» та низка інших. Водночас технічних огріхів у тексті майже не зафіксовано за винятком декотрих у списку використаних джерел.

Насамкінець, дозволю собі два невеликих побажання: під час пошуку джерел ілюстративного матеріалу потрібно було також зважати й на «особисту історію перекладача», бо ось деякі фрагменти опублікованого видавництвом Жупанського перекладу твору Дж. Орвелла «1984» у версії В. Шовкуна, м'яко кажучи, не цілковито відображують саме його позицію в тексті, а мають відбиток праці редакторів. Окреме побажання стосується згаданого на початку іншого перекладача цього ж твору В. Данмера: слід було пояснити, що з причини аматорського виконання, його переклад у подальшому тексті дисертації не аналізується.

Загалом, висловлені зауваження мають частковий та рекомендаційний характер, оскільки не заперечують концептуальних віх дисертації й не

применшують ваги запропонованого дослідження, яке приваблює своєю новизною, оригінальністю, авторськими винаходами, як, наприклад, застосування асоціативного мапування в дослідженні перекладу, вдалим спробами авторки охопити доволі складні проблеми, що важко піддаються синтезу в межах кандидатської праці. Дисертація є завершеним, самостійним, актуальним внеском у розвиток сучасного перекладознавства шляхом випрацювання теоретико-методологічних засад перекладацького аналізу жанрово-стилістичних та культурологічних рис творів антиутопії.

Публікації за темою дисертації всебічно висвітлюють її провідні положення; зміст автореферату цілковито відповідає змістові дисертації. На підставі висловленого вище вважаю, що дослідження Вотінової Дар'ї Олексіївни «Жанрово-стилістичні та культурологічні особливості перекладу романів-антиутопій» – завершене наукове дослідження, яке відповідає вимогам п. 11, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженому постановою КМУ №567 від 24.07.2013 зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ №656 від 19.08.2015 та №1159 від 30.12.2015, а його авторка заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.16 – перекладознавство.

Офіційний опонент –

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри прикладної лінгвістики

Східноєвропейського національного університету

імені Лесі Українки

С. В. Засекін

Згідно одержано 15.11.2018

Вчений секретар спецради М. Т. Морозова